

[geredigeerde versie Mascini, MAO 10]

Multinationals dwingen onderaannemers tot veiliger werken

Een veilig imago verkoopt beter

Sinds de jaren negentig zijn multinationals in toenemende mate werk gaan uitbesteden om zich meer op hun core-business te richten. Onderaannemers zijn daarmee in steeds grotere getalen de werkvloeren van hun broodheren gaan bevolken. Volgens het vaste personeel dat deze ontwikkeling van nabij heeft meegemaakt is dit in eerste instantie ten koste van de veiligheid gegaan. Inmiddels zou er een kentering gaande zijn. De angst van uitbesteders voor reputatie- en daarmee omzetverlies lijkt hierachter de drijvende kracht te zijn.

Peter Mascini

De afgelopen decennia is de maatschappelijke druk opgevoerd om bedrijven maatschappelijk verantwoord – en dus ook veilig – te laten produceren. Dit blijkt onder andere uit aangescherpte wetgeving en de toename van consumentenboycotten en acties van belangengroeperingen. Vergouw en Den Hond (2000: 28) verwachten dat met name bedrijven die streven naar een wereldwijd bekende merknaam en die opereren op een consumentenmarkt rekening houden met deze toegenomen maatschappelijke druk. Een strategisch aanknopingspunt om de houdbaarheid van deze veronderstelling te onderzoeken biedt het op grote schaal uitbesteden van fabriekswerkzaamheden door industriële concerns als DSM, Akzo Nobel en Corus (het voormalige Hoogovens) sinds begin jaren negentig (Van Empel, 1995). Hierdoor wordt immers een steeds groter aandeel van het werk uitgevoerd door bedrijven die minder rekening zouden moeten houden met de toegenomen maatschappelijke druk om veilig te werken dan hun opdrachtgevers. Firma's leveren hun diensten namelijk aan producenten en niet aan consumenten en zijn hierdoor beter afgeschermd tegen protestacties van publieke actoren dan multinationals die streven naar wereldwijde naamsbekendheid en die nauwlettend in de gaten worden gehouden door consumenten en belangengroeperingen. Dit betekent met andere woorden dat de veronderstelling van Vergouw en Den Hond klopt als de verbetering van de veiligheid op de werkvloer van multinationals is vertraagd door de uitbesteding van werkzaamheden aan firma's. Verslag van twee casestudies.

Vast over flexibel personeel

Heeft de veiligheid op de werkvloer van multinationals te lijden gehad onder de toegenomen uitbesteding van werkzaamheden tijdens het afgelopen decennium? Het antwoord op deze vraag is uitsluitend gebaseerd op het oordeel van personeel dat in vaste dienst is van een cokesfabriek van Corus respectievelijk bij de chemische fabriek Delamine, een joint-venture van Akzo Nobel en het Japanse Tosoh (zie ook Mascini, 2000). Het vaste personeel

heeft deze ontwikkeling van nabij meegemaakt. Aangezien echter niet mag worden uitgesloten dat vast personeel is bevooroordeeld ten gunste van het eigen personeel, verdient het de aanbeveling om de bevindingen uit onderhavig onderzoek in een vervolgonderzoek te staven aan meer objectieve gegevens.

In beide onderzochte fabrieken wordt firmapersoneel ingehuurd voor steigerbouw, schoonmaak- en onderhoudswerkzaamheden en specialistische klussen zoals het isoleren van leidingen en het coaten van opslagtanks.

Verschil in veiligheidsgedrag

Volgens het vaste personeel in beide bedrijven is de veiligheidssituatie het afgelopen decennium drastisch verbeterd. Er is steeds meer aandacht naar uitgegaan en zijn steeds meer middelen voor vrijgemaakt. Men kan het tegenwoordig zelf haast niet meer geloven dat men in het verleden bijvoorbeeld zwaardgevechten hield met asbestkoorden en de handen door kwik haalde omdat dat zo lekker aanvoelde. Als belangrijkste oorzaken van de sterk verbeterde veiligheidssituatie wijst men op de toegenomen wetenschappelijke kennis over schadelijke stoffen, de aangescherpte overheidswetgeving en de afgenomen maatschappelijke acceptatie van de negatieve gevolgen van de industriële productiewijze. Externe factoren blijken dus inderdaad van doorslaggevend belang te zijn geweest voor de verbeterde veiligheid.

De toegenomen uitbesteding van werkzaamheden heeft daar echter naar hun oordeel niet toe bijgedragen; integendeel. De algemene opinie is dat dit de verbetering van de veiligheid heeft geremd. Men is het er echter ook over eens dat sprake is van een kentering. Dat de uitbesteding heeft gefungeerd als een rem komt volgens de betrokkenen doordat het ingehuurde personeel onder vergelijkbare omstandigheden onveiliger werkt dan het vaste personeel.

De mondeling ondervraagde vaste medewerkers kwamen met talloze voorbeelden om dit te illustreren. Firmapersoneel zou minder consequent gebruik maken van persoonlijke beschermingsmiddelen als helm, veiligheidsbril, -schoenen of vlamwerende kleding dan vast personeel. Ook zou het vaker geen gebruik maken van stofmaskers en werken op grote hoogte zonder valgordel. Voorts gaf men voorbeelden om aan te geven dat firmapersoneel ruwer en slordiger werkt dan het eigen personeel: ze gooien vaker met spullen en laten troep achter. Daarnaast werden veel voorbeelden aangedragen om aan te geven dat firmapersoneel naar verhouding vaker veiligheidsvoorschriften overtreedt: ze roken op plekken waar dat verboden is, melden zich niet volgens afspraak aan en -af bij het vaste personeel, gaan zonder werkvergunning aan de slag en verzuimen de voorgeschreven sloten aan te brengen op machines of installaties waaraan zij werken. Tenslotte werden voorvallen genoemd waarbij ingehuurd personeel aan vaste medewerkers had gevraagd hen in de gelegenheid te stellen veiligheidsregels te omzeilen.

Oorzaken onveilig werken

Het vaste personeel wijst twee factoren aan waardoor firmapersoneel zeker in het verleden onder vergelijkbare omstandigheden onveiliger werkte dan vast personeel. De eerste reden heeft te maken met het simpele feit dat veel firmapersoneel op tijdelijke basis wordt ingehuurd – al zijn er inleenkrachten die semi-permanent in dezelfde fabriek werken. Dit betekent dat een groot deel van het firmapersoneel rouleert over verschillende fabrieken, waardoor het in vergelijking met vast personeel minder kans krijgt om het inzicht in de eigen werkomgeving te vergroten. Het gevolg hiervan is dat firmapersoneel in het algemeen minder kennis heeft van de producten, processen, werkzaamheden en de werkomgeving en dus slechter op de hoogte is van de fabrieksspecifieke gevaren. Zo viel een steigerbouwer ooit bijna door een vulgat in een brandende cokesoven toen hij op de vlucht sloeg voor een machine die op hem afreed. Hij wist niet dat hem niets zou zijn overkomen als hij tussen de aangegeven stippen was blijven staan. Het verschil in kennis is overigens volgens sommigen onnodig groot, omdat het vaste personeel gebrekkige veiligheidsinstructies geeft aan aan het firmapersoneel. Het rouleren heeft bovendien volgens sommigen tot gevolg dat firmapersoneel niet alleen onveiliger werkt omdat het een kennisachterstand heeft, maar ook omdat het zich minder betrokken voelt bij de werkzaamheden in de fabriek.

Tijdsdruk is de andere reden die het vaste personeel aanvoert voor onveiliger werkende inleenkrachten. Omdat firmapersoneel op contractbasis werkt, staat het onder grotere druk om werkzaamheden binnen een vastgestelde tijd af te ronden dan vast personeel. Wanneer een klus langer duurt dan afgesproken gaat dat direct ten koste van het bedrijfsresultaat. Volgens velen heeft dit tot gevolg dat firmapersoneel eerder dan vast personeel geneigd is om veiligheid op te offeren voor snelheid.

Verskil verkleinen

Waarom is volgens de betrokkenen sprake van een kentering? Zij schrijven dit vooral toe aan het eigen bedrijfsbeleid. Dit zou actief gericht zijn op de positieve beïnvloeding van de twee oorzaken die er voor hebben gezorgd dat firmapersoneel onder vergelijkbare omstandigheden onveiliger werkt dan vast personeel:

Allereerst zijn de grote concerns gaan proberen de kennisachterstand van firmapersoneel terug te dringen door nog slechts personeel in te huren dat VCA (Veiligheids Checklist voor Aannemers) gediplomeerd is. Deze van oorsprong door de chemische industrie ontwikkelde cursus is bedoeld om medewerkers bekend te maken met de gevaren in deze sector en de preventiemogelijkheden. Door deze verplichting is het bijvoorbeeld niet meer mogelijk dat firma's met personeelsgebrek onervaren uitzendkrachten inhuren, zoals in het verleden regelmatig voorkwam. Daarnaast zijn de inlenende bedrijven een beleid gaan voeren dat is gericht op de ontmoediging van firma's om veiligheid ondergeschikt te maken aan de snelheid van werken. Er wordt strenger opgetreden tegen firmapersoneel dat onveilig werkt dan vroeger. Sancties variëren van een waarschuwing aan het adres van een individuele werknemer tot het voor langere tijd opzeggen

van de samenwerking met een bepaalde firma. Minstens zo belangrijk is dat de opdrachtgevers bij de selectie van firma's steeds beter zijn gaan letten op veiligheidsprestaties, naast de kosten van de dienstverlening.

Tenslotte hebben ze een maatregel getroffen die is bedoeld om de oorzaak weg te nemen van van de neiging die firma's hebben om veiligheid op te offeren aan snelheid. Bij het opstellen van contracten met de firma's is men meer tijd gaan inruimen voor het kunnen treffen van de vereiste veiligheidsmaatregelen. Hierdoor komt het minder vaak voor dat sprake is van tijdgebrek.

Conclusie en discussie

Uit dit onderzoek komt naar voren dat de veiligheid op de werkvloer van multinationals het afgelopen decennium voornamelijk onder invloed van externe maatschappelijke factoren sterk is verbeterd. Lange tijd heeft deze ontwikkeling plaatsgevonden *ondanks* de grootschalige uitbesteding van werkzaamheden door deze zelfde multinationals, maar inmiddels lijkt sprake van een kentering. Het zijn vooral de opdrachtgevers zelf die er voor zorgen dat firmapersoneel op het gebied van veilig werken een inhaalslag maakt. Vanaf de eerste tot en met de laatste stap in de productiecyclus nemen zij steeds meer verantwoordelijkheid op zich voor veiligheid. Gunningham (1995) schrijft deze ontwikkeling toe aan de afnemende maatschappelijke acceptatie van de negatieve gevolgen van de industriële productiewijze.

In het recente verleden is namelijk al vaak gebleken dat multinationals stevig worden afgerekend op ongelukken die eigenlijk de verantwoordelijkheid zijn van ingehuurde firma's of toeleveranciers. Denk bijvoorbeeld aan Nutricia dat tientallen miljoenen gulden schade en groot reputatieverlies leed toen in 1993 te hoge concentraties ontsmettingsmiddel werden aangetroffen in haar Olvarit babyvoeding. Achteraf bleek dat vleesleverancier HVV dit middel opzettelijk aan het vlees had toegevoegd om aan de strenge bacteriologische eisen van Nutricia te kunnen voldoen (Wessels, 1995). Juist omdat de opdrachtgevers voor hun bedrijfsresultaat in toenemende mate gebaat zijn bij een goed imago ligt het voor de hand dat zij ook steeds beter hun best doen om te voorkomen dat ze buiten hun directe schuld verantwoordelijk worden gesteld voor ongelukken. Betekent dit nu ook dat voor onderaannemende firma's en toeleveranciers een goed imago een minder belangrijke prikkel is om te streven naar veiliger werken, zoals verondersteld door Vergouw en Den Hond? In afnemende mate. Inlenende bedrijven selecteren firma's en toeleveranciers steeds strenger op hun veiligheidsprestaties. Laatstgenoemde bedrijven hebben weinig andere keus dan zich aan deze aangescherpte eisen aan te passen. Zij zijn voor hun voortbestaan steeds meer afhankelijk van hun imago bij de inlenende multinationals.

Geen woorden, maar daden

Zolang consumenten en andere publieke actoren hun bezorgdheid over de negatieve gevolgen van industriële productiewijzen in daden blijven omzetten, zullen multinationals waarschijnlijk serieus werk maken van veilig werk. Zowel voor het eigen personeel als dat van firma's en toeleveranciers. Bedrijfseconomische overwegingen zullen hierbij minstens net zo'n belangrijke

rol spelen als de bezorgdheid over de gezondheid van werknemers. Kostenbeheersing is ook de belangrijkste reden geweest voor de grootschalige uitbesteding van werkzaamheden. Dit betekent dat het marktmechanisme zowel motor is geweest achter de uitbesteding van werkzaamheden als achter de daaropvolgende toegenomen beheersing van de gehele productiecyclus. Het veiligheidsprobleem dat door het marktmechanisme is gecreëerd lijkt daarmee door datzelfde mechanisme te worden opgelost. Dit bewijst dat er geen inherente tegenstelling bestaat tussen veiligheid en winst maken, maar ook dat beide doelen elkaar niet als vanzelfsprekend aanvullen. Het is belangrijk dat de overheid hiervan doordrongen is. In het geval dat het marktmechanisme bijdraagt aan de veiligheid van werknemers en consumenten is het zaak dat zij haar bemoeienis met het bedrijfsleven tot een minimum beperkt, terwijl zij daartegen juist actief en rigoreus moet optreden als het marktmechanisme afbreuk doet aan de veiligheid.

Dr. Peter Mascini – wetenschappelijk medewerker Faculteit der Sociale Wetenschappen, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Literatuur

- Empel, F. van, (13 april 1995), 'DSM heeft nog een wereld te winnen', in: *NRC-Handelsblad*, p. 21.
- Gunningham, N., (1995), 'Environment, Self-Regulation, and the Chemical Industry: Assessing Responsible Care', in: *Law & Policy*, vol. 17, nr. 1 (January), p. 57-109.
- Mascini, P., (2000), 'Middenkader bepaalt succes naleven veiligheidsvoorschriften: Goed voorbeeld doet goed volgen', in: *Arbeidsomstandigheden*, vol. 76, nr. 3, p. 28-31.
- Vergouw, J.A.C., Hond, F. den, (2000), 'Actiegroepen als nieuw bedrijfsrisico: Over de invloed van actiegroepen op het beleid van ondernemingen', in: *M&O*, vol. 54, nr. 1, p. 21-44.
- Wessels, P., (26 september 1995), 'In Olvarit-affaire is niet alleen het blazen van Nutricia besmet', in: *NRC-Handelsblad*, p. 19.